

KARMA YÖNETİMDEN KUVVETLER AYRILIĞINA İKTİDARIN PAYLAŞIMI

Prof. Dr. Bihterin DİNÇKOL*

GİRİŞ

Türkiye’de son yıllarda yönetim modelini iyileştirme eksenli tartışmalar özellikle, hükümet sistemi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Burada önemli rol oynayan faktörlerden biri de “yöneten demokrasi”nin mi, “yönetilen demokrasi”nin mi tercih edileceğidir. Bu seçimin temelinde, özgürlük-siyasal iktidar ilişkisinin nasıl düzenleneceği hususu yer almaktadır. Tartışılan hükümet sistemleri ise, parlamentarizm, başkanlık ya da yarı-başkanlık modelleridir. 1990 yılından günümüze mevcut parlamenter sistemin sorunlarının, hükümet sisteminde değişiklik yaparak başkanlık ya da yarı-başkanlık sistemine geçilerek çözüleceği zaman zaman gündeme gelmektedir. Daha iyi bir sistem arayışı sürerken, her sistemin kendine özgü olumlu ya da olumsuz özellikleri dikkate alınmalıdır.

Bu çalışmada özellikle parlamentarizm ve başkanlık sistemi ayırımında otoritenin kullanılması açısından etkin olan kuvvetler ayrılığı ilkesinin, kuramsal gelişimi ve önemi üzerinde durularak, kuvvetler ayrılığı kuramının hala eski önemini sürdürüp sürdürmediği konusu ele alınacaktır.

Kuvvetler ayrılığı, mutlak iktidarlara karşı kişi özgürlüklerini güvence altına alma amacına yönelik olarak ortaya çıkan bir kuramdır. Bu kuram, her devletin yasama, yürütme ve yargıdan oluşan üç temel fonksiyonu olduğu esasına dayanır. Kuvvetler ayrılığı kuramı, devlet fonksiyonlarının birbirlerinden bağımsız organlarca kullanılması bağlamında klasik Anayasa Hukukunun konusunu oluşturmakla birlikte; siyasal iktidarı sınırlayarak özgürlüklere güvence getirme amacı taşıması nedeniyle, kuramın gelişimi, siyasal düşünce tarihinde önemli yer tutmakta ve dolayısıyla Genel Kamu Hukukunun da konusunu oluşturmaktadır.

Liberal siyasal düşüncede ortaya konduğu gibi olmasa da, eski Yunan’da Aristoteles’in site içinde siyasal gücün dağılımını yasama, yürütme ve yargı olarak belirlemesi, devlet kuramı alanında önemli bir gelişmedir. Ancak kuvvetler ayrılığı kuramını asıl açıkça ortaya koyan düşünür, aris-

---

* İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

tokrat kökenli Montesquieu'dur. Toplum sözleşmecilerinden farklı olarak varsayımlar üzerinde durmayan Montesquieu, kuvvetler ayrılığını özgürlükler düzeninin gereği olarak, bir "fren ve denge" (checks and balances) sistemi şeklinde savunmuştur. Ancak Montesquieu, kuvvetler ayrılığı prensibine anayasal bir nitelik kazandıran düşünür olarak takdim edilmekle birlikte, antik kuram ve karma yönetim savunucusu Polybios'dan etkilenmiştir.

KURAMSAL GELİŞİM

Siyasal yetkinin tek bir kişi ya da kurulda toplanmasını önlemek amacıyla, üç alan arasında denge kurmak için karma yönetimi savunan Polybios, siyasal düşünce tarihinde bu görüşü açısından yalnız değildir. Platon, Aristoteles ve Ciceron da güçlerin ayrılması üzerinde durmuşlardır.

Görüşleri sonraki çağlara yansımış olan Platon "Yasalar" adlı eserinde, gençlik yıllarında savunduğu aristokratik ideal devleti yerine, monarşi ve demokrasinin birbirini dengelediği sentetik bir yönetim biçimini önermiştir. Platon da Polybios gibi gücün tek elde toplanmasına karşı çıkarak, otorite ve özgürlükte aşırıya kaçılmasını önleyecek sentetik yönetim biçimi ile istikrarın sağlanması üzerinde durmuştur¹.

Aristoteles ise, devletin üç fonksiyonu üzerinde durmuş ve bu üç fonksiyonun ayrı organlara verilmesi ile devletin ortaya çıktığını savunmuştur. Touchard'a göre, Aristoteles'in bu ayrımı fonksiyonel bir ayırımdır, günümüzde benimsenen kuvvetler ayrılığına işaret etmez².

Aristoteles devletin üç fonksiyonunu Atina uygulamasından hareket ederek, şöyle açıklamıştır;

*"Bütün anayasalarda üç öge vardır ve ciddi bir yasa koyucunun, bunların her biri için en iyi düzenlemeyi araması gerekir. Bu öğelerin birincisi, topluca görüşüp düşünmedir ("meşveret"), yani ulus çapında önem taşıyan her şeyin tartışılması; ikincisi yürütmedir, yani bütün görev ve yetkiler karmaşası, bunların sayıları ve nitelikleri, yetkilerinin sınırları ve seçilme yöntemleri; üçüncüsü, yargı düzenidir."*³

Aristoteles böylece devlet fonksiyonlarının çeşitleri üzerinde durarak, devlet kudretinin etkinlik alanını belirlemeyi hedeflemiş⁴, ancak bu fonksiyonlar arasında denge ve fren ilişkisi olup olmadığı üzerinde durmamıştır.

¹ **Recai Galip Okandan**, *Umumi Amme Hukuku, (Devletin Doğuşu, Pozitif ve Teorik Gelişmesi, Unsurları)*, İstanbul 1966, s.147.

² **Mehmet Akad / Bihterin Vural Dinçkol**, *Genel Kamu Hukuku, Genişletilmiş Üçüncü Basım*, İstanbul 2004, s. 25.

³ **Aristoteles**, *Politika*, çev. Mete Tunçay, II. Basım, İstanbul 1983, s.132-133.

⁴ **Karl Doehring**, *Genel Devlet Kuramı, (Genel Kamu Hukuku)*, Yeniden Düzenlenmiş 2. Basımından Türkçeye çeviren Ahmet Mumcu, İstanbul 2002, s.192.

Aristoteles'in altılı yönetim biçimi sınıflandırmasından yola çıkan Roma İmparatorluğu düşünürlerinden Polybios, Aristoteles'den farklı olarak, savunduğu devlet yapısını sosyal güçlerin değil, siyasal güçlerin dengesine dayandırmaktadır⁵. Roma'nın siyasal kurumları üzerine ilk araştırmayı yapan ve "Romalıların hangi yollarla ve nasıl bir anayasa sayesinde, elli üç yıldan az bir sürede bütün dünyaya hakim olduklarını"⁶, "Evrensel Tarih" adlı eserinde ele alan Polybios, Yunan asıllı olup, yaşamının büyük bir bölümünü Roma'da geçirmiştir. Günümüzde, karma yönetimi savunan Polybios'un kuramı ile görünüşte de olsa Amerikan anayasası arasındaki benzerlik vurgulanmaktadır. Yönetimi elinde bulunduranların sayılarına göre yönetim biçimlerini *monarşi*, *aristokrasi* ve *demokrasi* olarak sınıflandıran Polybios, bu yönetim biçimlerinin bozulmuş hallerini de *tirani*, *oligarşi* ve *demagoji* olarak sıralar⁷. Sınıflandırdığı yönetim biçimlerinin sürekli olarak birbirini izleyerek, siyasal istikrarsızlığa neden olduğunu ileri süren Polybios, Roma'nın cumhuriyet dönemini ele alarak, karma yönetim modelini en iyi yönetim biçimi olarak ortaya koyar. Polybios'un düşüncesinde monarşi, aristokrasi ve demokrasinin unsurları; seçimle oluşan yürütme yani konsüller, senato ve halk meclisi (Comitia Centuriata) olarak Roma'da bir arada yer almaktadır⁸. Polybios'a göre, bu yönetim modelinde, üç yönetim biçiminin her birinin diğerlerince sertliklerinin frenlenip, dengelenmeleri suretiyle, mutlak yetkinin bir kişi ya da kurumda toplanması önlenemez ve istikrar sağlanacaktır;

"Roma anayasasına gelince, bu anayasanın her biri egemen güçler olarak ortaya çıkan üç unsuru vardır. Bu unsurların devlet mekanizması içindeki görece yerleri eşitliğe ve dengeye öylesine önem ve titizlik verilerek saptanmıştı ki, hiç kimse, Romalı bir yurttaş bile, bu anayasanın bütün olarak bir aristokrasi mi yoksa bir demokrasi mi yahut bir despotluk mu olduğunu kesinlikle söyleyemezdi. Buna fazlaca şaşmamak gerekir: Gözlemlerimizi bütün bütün Konsüllerin iktidarı etrafında yoğunlaştırırsak anayasanın despot yönünün ağır bastığını kolaylıkla söyleyebiliriz; Senatonun durumunu incelersek temel niteliğin aristokratik olduğunu görürüz; yok, sorunu halka tanınan yetkiler ve halkın elindeki iktidar açısından değerlendiresek, Roma anayasasında demokrasi unsurunun fazlasıyla ağır bastığı görülür."⁹

⁵ **George Sabine**, *Siyasal Düşünceler Tarihi, I, eski çağ-orta çağ*, çev. Harun Rızatepe, Ankara, 1969, s.149.

⁶ **Sabine-I**, s.148.

⁷ **Akad / Dinçkol**, s.32.

⁸ Bkz. **Polybios**, *The Histories of Polybios, Vol.3, Translation by W.R. Paton, The Loeb Classical Library, New York:G.P. Putnam's Sons, 1928.*

⁹ **Polybios**, "Tarihlerden Seçme Parçalar", *Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi-1, eski ve orta çağlar, Seçilmiş Yazılar*, der. Mete Tunçay, çev. Kurthan Fişek, Ankara 1985, s.243.

Polybios karma yönetim modeli içinde siyasal güçler arasında denge ve fren ilişkisini ortaya koyan düşüncesi ile Montesquieu ve Amerikan anayasası kurucuları üzerinde etkili olmuştur. Amerika'da benimsenen hükümet sistemi, yurttaşları potansiyel bir tiraniye karşı koruma ve gücün dağılımı ile kamusal gücü elinde bulunduran organların kararlarının toplumun güveni için adil olmasını sağlama amacı taşımaktadır¹⁰.

Roma'nın cumhuriyet dönemi üzerinde duran ve Polybios'un düşüncelerinden etkilenen Ciceron da, en iyi devletin ilkelerinin, karma anayasaya dayanacağını öne sürmüş ve Roma anayasasının bu bağlamda en dengeli yönetim modeli olduğunu savunmuştur¹¹.

Kuvvetler ayrılığı öğretisinin modern evresinde ise Locke, yasama, yürütme ve federatif olmak üzere üç kuvvet üzerinde durmuştur. Federatif kuvvet, Locke'un öğretisinde, dış ilişkilerin yürütülmesi olarak tanımlanmıştır;

*"(...) savaş, barış, birlik, ittifak ve devletin dışındaki bütün kişi ve topluluklarla bütün işlemleri yapma erkini, bu erk içinde taşır ve istenirse federatif diye adlandırılabilir. Kavram böyle anlaşılın yeter, adın bence önemi yok."*¹²

Locke, bu ayrımında yer alan yürütme ve federatif kuvvetler arasındaki ilişkiyi ise şöyle açıklamıştır;

*"(..) bu iki erk, yürütme ve federatif erkleri, kendi aralarında gerçekten ayrı olmalarına rağmen, yine de her zaman birleşmişlerdir."*¹³

Böylece federatif kuvvet ile yürütmenin birleşmesine karşı çıkmayan Locke, yasama ile yürütmenin birbirinden ayrı olduğu üzerinde durarak, yasama ve yürütme iktidarlarının farklı organlarda olmasını, özgürlüğün güvencesi olarak görmektedir. Britanya'daki siyasal evrimi göz önünde bulunduran Locke, en üstün gücün yasama olduğunu ileri sürmekle beraber, halktan devralınmış bir iktidar olduğunu belirttiği yasamanın, halkın güvenine ihanet etmesi durumunda halka yasama kuruluşunu değiştirme olanağı tanımıştır¹⁴.

"Halkın onayı ve atanmasıyla -bu olmaksızın hiç kimse başkalarını bağlayacak yasalar yapma yetkisini alamaz- yetkilendirilmiş kişilerin ve onların yönetimi altında halkın birliğinin sürekliliğini sağlayan yasama organı-

¹⁰ Tom Campbell, *Seperation of Powers in Practice*, Stanford University Press, 2004, p.1.

¹¹ Sabine-I, s.156.

¹² J. Locke, "Uygar Yönetim Üstüne İkinci İnceleme", *Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi-2, yeni çağ, Seçilmiş Yazılar*, der. Mete Tunçay, çev. Mete Tunçay, Ankara 1986, s.242.

¹³ Locke, s.242.

¹⁴ George Sabine, *Siyasal Düşünceler Tarihi, II, Yeni Çağ*, Çev. Alp Öktem, Ankara 1969, s.221.

nın kuruluşu, toplumun birinci ve temel yasasıdır. Halkın yasa yapmak için atamadığı herhangi bir kimse ya da birden çok sayıda kişiler, yasa yapmayı kendi üstlerine alırsa yasaları yetkisiz olarak yapar. Halk bu gibi yasalara uymak zorunda değildir; uymayınca da uyrukluktan çıkar ve yetkisiz olarak kendisine herhangi bir şeyi zorlamak isteyenlerin gücüne karşı direnmek konusunda tam bir özgürlükle, en iyi nasıl sayıyorsa öylece, yeni bir yasama organı kurabilir. Toplumun yetkilendirmesiyle kamu iradesini açıklamak durumunda olanlar, bundan uzaklaştırılır ve böyle bir yetkisi olmayan başkaları bunu zorla alırsa, herkes kendi başına buyruk olur.”¹⁵

Modern anayasal düşüncede, yargıyı üçüncü güç olarak ortaya koyan Montesquieu ise, üç güç arasında dengeyi öngörerek, yönetilenler için güvence oluşturmuştur. Montesquieu “Kanunların Ruhu” adlı eserinde kuramın adını açıkça kullanmamakla beraber, kuvvetler ayrılığını şöyle belirtmiştir;

“Her Devlette üç çeşit yetki vardır: bir yasama yetkisi; iki, devletler hukukuna bağlı olan şeyleri uygulama yetkisi; üç, medeni hukuka bağlı olan şeyleri uygulama yetkisi.

Birincisinde hükümdar ya da bu işe memur edilmiş kimse ya bir süre için ya da her zaman için yürürlüğe girecek kanunları yapar; eskiden yapılmış olanları düzeltir ya da yürürlükten kaldırır. İkincisinde de, barışı sağlar ya da savaş açar; büyük elçiler gönderir ya da kabul eder; ülkesinde güveni sağlar, istilaları önler. Üçüncüsüyle de suçları cezalandırır ya da kişiler arasındaki anlaşmazlıkları yargular. Buna yargılama yetkisi, ikincisine de sadece Devletin uygulama ya da yürütme yetkisi adını vereceğiz.

(...)

Yasama yetkisiyle uygulama ya da yürütme yetkisi aynı kişiye ya da aynı memurlar topluluğuna verilirse, ortada özgürlük diye bir şey kalmaz; çünkü aynı hükümdarın ya da aynı senatonun, şiddet kullanarak uygulamak için ağır kanunlar yapmasından korkulur.

Bu üç yetki: yani kanun yapma yetkisi, genel kararları uygulama yetkisi, aynı zamanda aynı kişinin, ya da yüksek memurlardan, soylulardan, halktan müteşekkil aynı toplulukların elinde bulunsaydı, Devlette her şey yıkılırdı.

(...)

Avrupa’da krallıkların çoğunda idare şekli mutedildir; çünkü ilk iki yetkiyi elinde bulunduran hükümdarlar, üçüncü yetkiyi tüm halkın eline verirler. Padişah bu üç yetkiyi de kişiliğinde birleştirmiş olduğundan Türkiye’de korkunç bir istibdat idaresi vardır.”¹⁶

¹⁵ *Locke*, s. 250.

¹⁶ *Montesquieu*, *Kanunların Ruhu Üzerine*, çev. Fehmi Baldaş, Seç yay., İstanbul 2004, s.156-157.

Montesquieu, kuvvetler ayrılığı kuramını, siyasal özgürlüğün güvencesi olarak ileri sürmüştür. Montesquieu'ya göre siyasal özgürlük;

"her istenilenin yapılması değil, yasaların izin verdiğini yapabilmek hakkıdır."

*(...) Siyasal özgürlük kişilerin güvenliği, ruhun huzuru demektir, yönetim öyle olmalıdır ki, hiçbir yurttaş yekdiğerinden korkmasın."*¹⁷

Siyasal özgürlüğün gerçekleşmesi ise iktidarı iktidarla sınırlayarak, kötüye kullanılmasını önleyen, kuvvetler ayrılığının benimsenmesi ile gerçekleşecektir.

Kuvvetler ayrılığı kuramının gelişiminde karma yönetimi savunan düşünürlerin katkısı, iktidarın tek elde tutulmasına karşı olmaları, yani gücün bir kişi, herhangi bir organ ya da kesimde toplanmasının önlenerek, iktidarın kötüye kullanılmasını engelleme hususunda olmuştur¹⁸. Burada söz konusu olan devlet kudretini kullananlar arasında bir görev dağılımıdır. Bu da istikrar arayışının bir sonucudur. Montesquieu'nun karma yönetim savunucularından ayrıldığı nokta ise, kuvvetler ayrılığını siyasal özgürlüğün güvencesi olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Montesquieu'nun katkısı iktidarın sınırlanması bağlamında olmaktadır.

Kuvvetler ayrılığı kuramının düşünsel temelleri, devlet kudretinin keyfi kullanımını sınırlamak ve özgürlükleri güvence altına almak amacını ortaya koymaktadır. Bu amaç, farklı ellerde toplanan kuvvetler arasında denge kurulması ile, liberal devletin yerleşmesine hizmet etmiştir¹⁹. Montesquieu'nun görüşleri, kuvvetler ayrılığı kuramının liberal devletin ana öğelerinden biri olarak benimsenmesine ve modern anayasacılığın da temelini oluşturmasına neden olmuştur. Anayasal devleti kurumlaştırma sürecinde gelişen kuvvetler ayrılığı kuramının pozitif alanda gelişimi ise, Amerika'nın (1787) ardından Fransa'da (1789) yaşanmıştır²⁰. 1787 yılının yazında Madison ve diğer kurucular bireylerin yönetime karşı korunmasının, üç kuvvetin birbirinden ayrı ve bağımsız olması ile sağlanacağına olan inançlarını açıklarken, Montesquieu'dan etkilenmişlerdi.

KUVVETLER AYRILIĞI İLKESİNİN POZİTİF HUKUK BELGELERİNE GEÇİŞİ

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin gelişiminde Amerika ve Fransa'daki gelişmeler önemli yer tutmakta ise de ilkenin kaynağını, İngiltere tarihindeki si-

¹⁷ *Akad / Dinçkol, s.133.*

¹⁸ *Cengiz Gül, Kuvvetler Ayrılığına Dayalı Hükümet Sistemlerinde Yürütme ve Türkiye Örneği, İstanbul 2004, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 9-10.*

¹⁹ *Erdoğan Teziç, Anayasa Hukuku, 7.Basım, İstanbul 2001, s.396.*

²⁰ *Mustafa Erdoğan, Anayasal Demokrasi (Anayasa Hukukuna Giriş), 2. Baskı, Ankara 1997, s.104.*

yasal gelişmeler oluşturmaktadır. İngiltere’de bu alandaki gelişmelerden en önemlisi olan, 1689 tarihli “Bill of Rights” (Haklar Bildirisi) ile kralın sadece yasaların uygulayıcısı olduğu ilan edilirken, parlamentonun da üstünlüğü benimsenmiştir²¹.

Fransız Devriminin temelinde kuvvetlerin ayrılması, kralın mutlak iktidarına karşı, devrimin önderlerince “siyasal dogma” olarak benimsenmiştir. Jakobenzimin kuramcılarında Saint Just’un şu ifadeleri Fransız Devriminde kuvvetler ayrılığı kuramına verilen değeri açıkça ortaya koymaktadır;

*“Zalimler saltanat sürmek için halkı bölüyorlar; siz eğer özgürlüğün saltanat sürmesini istiyorsanız iktidarı bölünüz.”*²²

1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi’nin 16. maddesinde, siyasal toplumun kurulmasının temeli olarak ele alınan kuvvetler ayrılığı kuramı, şu şekilde düzenlenmiştir;

*“Haklarını güvenceye bağlamamış, güçler ayrılığını gerçekleştirememiş toplumlar, anayasaya da sahip değillerdir.”*²³

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin pozitif hukuk belgelerinde yer alması açısından önemli bir dönüm noktası olan Fransız devrimine düşünsel katkıda bulunan Rousseau ise kuvvetler birliğini savunmuştur. Rousseau, genel iradeden yola çıkarak, egemenliği bölmenin onu yok etmek anlamına geleceği argumamı ile kuvvetler birliğine kuramında yer vermiştir. Rousseau ulus iradesinin ve egemenliğin bölünmezliğinden hareket ederek, yasa koyucunun ve hükümetin halkın görevlileri olduğunu ifade etmiş ve kuvvetler birliğine dayalı bir hükümet sistemi olan “meclis hükümeti sistemi”ni ortaya koymuştur²⁴. Rousseau’nun kuramında yürütme, yasama iktidarının bir aracı olduğundan, bağımsız bir iktidar niteliğinde değildir²⁵.

İlk olarak Fransız devriminde bir “anayasal demokratik hükümet biçimi”²⁶ olarak benimsenen “meclis hükümeti sistemi”nin en önemli özelliği, yasama ve yürütme iktidarlarının mecliste toplanmasıdır²⁷. Fransa’da konvansiyon döneminde (1792-1795) kuvvetlerin yasamada birleştiği yönetim biçimi benimsendiğinden, meclis hükümeti sistemine, “konvansiyonel rejim” de denmektedir. Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi’nde Montesquieu’nun savunduğu kuvvetler ayrılığı ilkesinin insan haklarının güvence-

²¹ Akad / Dinçkol, s.251.

²² Münci Kapani, Kamu Hürriyetleri, Yenilenmiş Beşinci Baskı, Ankara 1976, s.281.

²³ Akad / Dinçkol, s.142.

²⁴ Akad / Dinçkol, s.126.

²⁵ Mehmet Turhan, Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası, Diyarbakır 1989, s.25.

²⁶ Turhan, s.24.

²⁷ Turhan, s.24-25.

si olarak yer almasına karşın, devrime yön veren yöneticilerin muhalefete ve gecikmeye karşı olmaları konvansiyonel rejim uygulamasına neden olmuştur. Devrimin önde gelenleri, konvansiyonel rejimi uygularken aynı zamanda, rejimin halka dayanması ve halkın iradesinin tam olarak meclise yansımaları gereğini üzerinde de durmuşlardır²⁸. Bu seçimde en önemli etken siyasal değişimin temelinde devrimin yer almasıdır. Devrim sonucu Fransa'daki siyasal değişimin Avrupa'ya yansımaları, Fransa'yı savaşa sürüklemiş ve "bütünlüşme ve merkezileşme"²⁹ ilkeleri önemini korumuştur.

Kuvvetler birliğinin bir başka görünümü de Musollini ve Hitler tarafından da uygulanan kuvvetlerin yürütmede birleştiği hükümet sistemleridir.

Türkiye'de 1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile milli mücadele süreci içinde saf meclis hükümeti sistemi, 1924 Anayasası'nda ise meclis hükümeti ağırlıklı bir sistem benimsenmiştir.

Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı üzere kuvvetler birliği ilkesine dayanan meclis hükümeti sistemi, demokratik ülkelerde uygulanan bir sistem özelliği göstermemekte, özellikle olağanüstü ve buhranlı dönemlerin gereklerine uygun olduğu anlaşılmaktadır³⁰. Nitekim liberal demokrasinin "özgürlük" anlayışına karşı çıkan sosyalist düşünce, özgürlüğe üretim ilişkileri ve sınıf temelinde yaklaşarak, işçi sınıfının egemenliğini gerçekleştirmek için kuvvetlerin birliğini gerekli görmüştür.

KUVVETLER AYRILIĞI İLKESİNİN ÖNEMİ

On sekizinci yüzyılın sonlarında iktidarın kişiselleştiği mutlak monarşiler döneminin kişiler üzerindeki baskısının ortadan kaldırılması için savunulan kuvvetler ayrılığı ilkesi, özgürlüklerin sağlanması çarelerinden olarak görülmüş ve eski rejime karşı Fransız devrimin öncülerinin "doğal bir reaksiyonu" haline gelmiştir³¹. Özgürlük güvencesi olarak görülmesi noktasında da liberalizmle buluşmuştur.

Kuvvetler ayrılığının liberal demokrasilerde eski anlam ve önemini sürdürüp, sürdürmediği günümüzde tartışılmaktadır. Şüphesiz çoğulcu demokrasinin sivil toplum içerisindeki diğer kurumları düşünüldüğünde, kuvvetler ayrılığının özgürlüklerin yegane güvencesi olmadığını söyleyebiliriz. Kuramın oluşumuna katkıda bulunan düşünürler, mutlak monarşinin sakıncalarını, devlet fonksiyonlarının kullanımını farklı organlara vererek yok etmeye çalışmışlardır³².

²⁸ *Turhan*, s.27.

²⁹ *Leslie Lipson*, *Politika Biliminin Temel Sorunları*, 2. Basılış, çev. T. Karamustafaoğlu, Ankara 1978, s.339.

³⁰ *Teziç*, 400-401.

³¹ *Kapani*, s.281, dn. 64.

³² *Yusuf Şevki Hakyemez*, *Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı, Doğuşu, Gelişimi, Kavramsal Çerçevesi ve Dönüşümü*, Ankara 2004, s.104.